

Nieuwsbrief 115

december 2016

Raamkozijnen met geschiedenis

Project Boxtelse Boerderijen

Reanimatie Verloren Erfgoed in volle gang

Restauratie van De Engel levert verrassingen op

Wederopbouw in De Scheeken

Bakhuis Liempde gerestaureerd

Snoeicursus hoogstamfruit

Vriendendag 1 april 2017

Aanmelden Boerderijenpluim 2017

SdBB brabantse se boerderijen, bijge ebouwen, erf en cul tuurlandschap.

De Blauwe Kei in Gemert

www.debrabantseboerderij.nl

U vindt ons ook op facebook:

www.facebook.com/stichtingdebrabantseboerderij

Riet- en dakdekkersbedrijf

De Laet

Julianastraat 9
5087 BB Diessen
Tel: (013) 504 6174
Fax: (013) 504 6175

Voor al uw
reparatie,
onderhoud en
nieuwe rietdaken

www.delaat-rietdekkers.nl

't Achterhuis

historische bouwmaterialen bv

since 1965

tegels, houten vloeren, stenen, poorten
schouwen, tuinaccessoires, sanitair etc.

Bouw Antiek

Kreitenmolenstraat 92
5071 BH Udenhout (N.Br)
Tel. 013 - 511 1649

www.achterhuis.nl

Raamkozijnen met geschiedenis

Oude gebouwen hebben geschiedenis. Dat wil zeggen dat er in de loop der jaren wel het een en ander aan veranderd, gewijzigd en verbouwd is. Hoe ouder het gebouw, hoe meer er doorgaans te vertellen valt over de bouwhistorie. Hetzelfde geldt voor sommige details van een gebouw, zoals raamkozijnen. Ook die kunnen een lange voorgeschiedenis hebben. Bij schilderwerk aan oude kozijnen sta je er met je neus bovenop en zie je vaak details, die normaal gesproken over het hoofd worden gezien. Dat is bijvoorbeeld het geval bij de raamkozijnen van boerderij De Blauwe Kei in Gemert. Op de omslag een foto van deze boerderij. De bakstenen gevels dateren volgens de muurankers uit 1734. De raamkozijnen kunnen dezelfde leeftijd hebben, maar het is niet uitgesloten dat ze hergebruikt zijn of dat ze na de bouw van de gevels oudere kozijnen hebben vervangen. In de noordgevel lijkt dat het geval te zijn, want het kozijn lijkt daar net iets te smal. Tussen het kozijn en het metselwerk is een restruimte overgebleven, die is opgevuld met plavuizen. Het raamkozijn lijkt dus later geplaatst te zijn. Het was toen niet nieuw, want anders zou het wel direct in de juiste afmetingen gemaakt zijn, zodat het precies zou passen. Het hergebruikte kozijn heeft dus een eigen voorgeschiedenis. Dat blijkt ook uit een aantal veranderingen aan het raamkozijn. Het kozijn zelf blijkt ook "verbouwd" te zijn.

In de huidige kozijnen zijn ramen aanwezig, bestaande uit een bovenlicht en een onderraam, die beide voorzien zijn van een roedenverdeling. In het bovenlicht zitten 2 keer 4, en in het onderraam 3 keer 4 kleine raampjes. Het onderraam is een schuifraam, dat achter het bovenlicht langs, omhoog kan worden geschoven. Deze ramen zijn aangebracht tijdens de restauratie van de boerderij. Op oude foto's is te zien dat er eerder in de onder-ramen een andere roedenverdeling aanwezig was, die gezien de indeling uit de eerste helft van de 20ste eeuw dateren. Tijdens de restauratie is ervoor gekozen om een roedenverdeling terug te brengen die in de 18de eeuw gebruikelijk was. Maar zoals al gezegd, de raamkozijnen laten "verbouwingen" zien waaruit blijkt dat de indeling voorheen weer anders was.

In de oost- en noordgevel zitten samen vier grote ramen met dezelfde afmetingen en met dezelfde verbouwingen. Bij alle vier de ramen zitten ter hoogte van het midden, zowel links als rechts ingekeepte gaten, die later met plankjes zijn dichtgemaakt. Dat betekent dat er voorheen in het midden van het kozijn een horizontale verbinding aanwezig was, die in de linker- en rechter inkeping paste. Behalve een horizontale verbinding, blijkt er ook een verticale verdeling aanwezig geweest te zijn. Bij alle vier is midden in de bovenzijde van het kozijn ook een inkeping aanwezig geweest, die later is opgevuld. Combineren we deze "verbouwingssporen" dan komen we tot de conclusie dat het hier gaat om zogenaamde kruiskozijnen. Het kruis is later verwijderd en de ingekeepte openingen zijn dichtgemaakt.

Er zijn nog meer aanwijzingen dat we te maken hebben met voormalige kruiskozijnen. Een kenmerk van oude kruiskozijnen is dat de twee bovenlichten voorzien waren van glas. Grotere platte glasplaten kon men nog niet maken. Er waren twee moge-

www.debrabantseboerderij.nl

U vindt ons ook op facebook:

www.facebook.com/stichtingdebrabantseboerderij

lijkheden. Oftewel de kleine glasplaatjes werden met loodstrips aan elkaar vastgemaakt, wat we nu glas-in-lood zouden noemen. Oftewel de bovenlichten werden met houten latten verdeeld in kleine vlakken. Dat laatste blijkt bij de kozijnen van De Blauwe Kei het geval te zijn. De latten zijn niet in ramen, maar rechtstreeks in de kozijnen aangebracht. Later werden die latten eruit gezaagd, waarbij de eindjes achterbleven. Mogelijk gaat het niet om gaatjes van (glas)latten, maar waren in de bovenlichten zogenaamde diefijzers aanwezig. Dat zijn verticale ijzeren staven ter voorkoming van diefstal (glas-in-lood is niet zo stevig).

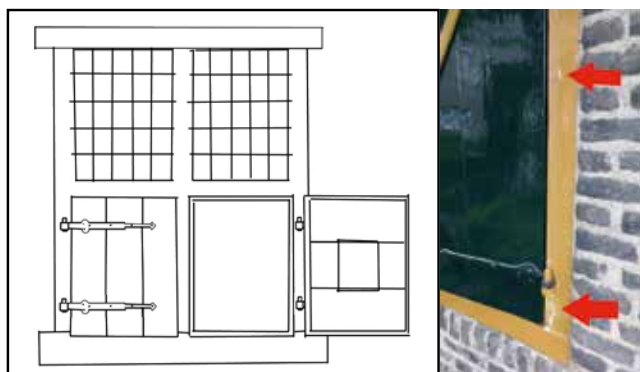

De linkerzijde van het raamkozijn met in het midden de plaats waar de inkeping aanwezig was voor een horizontale balk, die later is afgedekt.

De linkerbovenkant van het kozijn. De brede pijl wijst naar de plaats waar de verticale middenstaander gezeten heeft. De twee smallere pijlen wijzen naar de resten van latten of naar stoppen in de gaatjes waar diefijzers aanwezig waren.

Een volgende eigenschap van kruiskozijnen is de aanwezigheid van halfhoge luiken. De bovenlichten konden niet met luiken worden afgesloten, maar de onderramen juist wel. Sterker nog: aanvankelijk waren de onderramen nog niet voorzien van glas. Het waren gewoon gaten, die bij slecht weer afgesloten konden worden met luikjes ten koste van het daglicht.

Links een tekening van een kruiskozijn met glas-in-lood in de bovenlichten en onderramen zonder glas, maar met (halfhoge) luiken. Rechts het onderste deel van een raamkozijn van De Blauwe Kei, waar de rode pijlen aangeven waar houten stoppen zijn aangebracht in de vroegere duimgaten. De onderste duim van het 'nieuwe' hoge luik zit ietsje hoger dan het oude duimgat.

Opvallend is dat in alle vier de raamkozijnen van De Blauwe Kei juist op de plek waar de halfhoge luiken van de onderramen verwacht kunnen worden, houten stoppen zitten. De duimen waar de luiken aan hangen werden niet op de kozijnen geschroefd, zoals dat tegenwoordig gebeurt, maar de duimen waren voorzien van spitse punten en werden direct in de kozijnen geslagen. Na het verwijderen van de duimen werden de gaten met houten stoppen opgevuld.

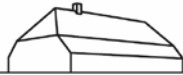
Een houten stop in een voormalig duimgat.

www.debrabantseboerderij.nl

U vindt ons ook op facebook:

www.facebook.com/stichtingdebrabantseboerderij

SCHAMP

Bouwkundig advies

- ▶ Ontwerp
- ▶ Bouwhistorisch onderzoek
- ▶ Advies
- ▶ Bouwbegeleiding

Tel. 0493 - 380355

www.schamp-bouwkundigadvies.nl

RESTAURATIE - RENOVATIE - RECONSTRUCTIE - HERBESTEMMING

ZANDENBOUW

bouw- en restauratiebedrijf
www.zandenbouw.nl

Aarle-Rixtel
0492-830044

Gespecialiseerd in het ambachtelijk restaureren van oude, monumentale gevels.

www.vaneschgevelrestauratie.nl

Boxtelseweg 42, 5298 VC Liempde Tel. 0411-218529 / 06 4126 1786

Project Boxtelse Boerderijen

Dit jaar is Stichting De Brabantse Boerderij gestart met een project in de gemeente Boxtel om van een flink aantal boerderijen gegevens te verzamelen over hun bouwhistorie. Er zijn op dit moment zo'n 20 boerderijen bezocht. Al die boerderijen worden kort beschreven en er wordt aanvullende informatie verzameld. Het accent ligt op de bouwhistorie en er wordt vooral gekeken naar bouwsporen uit het verleden. Het gaat zeker niet alleen over de gevels en muren, maar nog veel meer over de oude houtconstructie die in de boerderijen aanwezig is. Van een aantal boerderijen zijn sporen gevonden, die er op wijzen dat het eerst een hoekgevelboerderij was. Op andere plaatsen is geconstateerd dat de boerderij werd samengesteld uit hergebruikte ankerbalkgebinten, die soms omgekeerd werden gebruikt.

De bewoners en/of eigenaren zijn bijna altijd al enthousiast bij aanvang. Als door de bouwhistorici dan het een en ander wordt verteld over hun boerderij, wat zij zien of opmerken over de bouwgeschiedenis, worden ze zelfs heel enthousiast en willen altijd meewerken aan de uitvoering van een dendrochronologisch onderzoek (jaarringenonderzoek) om de ouderdom van het hout te bepalen. In een vorige nieuwsbrief gaven we aan hoe zo'n onderzoek werkt. Een dergelijk onderzoek is helaas niet altijd uitvoerbaar. Circa 12 boerderijen kwamen daarvoor in aanmerking. Daar werden staafjes hout uit de gebinten geboord, die naar een laboratorium zijn gebracht. De uitslag van het onderzoek wordt voor kerstmis 2016 verwacht.

De resultaten van het project zullen in een boek over Boxtelse boerderijen worden opgenomen. In de planning zal het boek in november 2017 worden gepresenteerd.

De – heel nieuwsgierige – boerderijeigenaren krijgen natuurlijk eerder bericht.

Een aangetroffen inscriptie op een gebintstijl van een boerderij in Boxtel. (foto Joop Steenbakkers)

www.debrabantseboerderij.nl

U vindt ons ook op facebook:

www.facebook.com/stichtingdebrabantseboerderij

Reanimatie Verloren Erfgoed in volle gang

Herbouw van de schuur in Haaren. (foto Pedro Schamp)

In het kader van het project Reanimatie Verloren Erfgoed worden oude schuren, die niet gehandhaafd kunnen blijven, gedemonteerd met als doel ze elders weer verantwoord op te bouwen. Op Groendomein Wasven in Eindhoven is een oude veldschuur uit Bavel herbouwd en in Haaren wordt een schuur herbouwd in de Holstraat, die eerder zo'n 3 km verderop stond.

Toen de schuur in Vlierden nog in gebruik was. Inmiddels is de houtconstructie onderzocht en gedemonteerd. De schuur is van 1565 of 1780. Nader onderzoek is daarvoor nodig. (foto Pedro Schamp)

In Vlierden is inmiddels een dwarsdeelschuur opgemeten, genummerd en gedemonteerd. De schuur wordt herbouwd in Esch bij een 17e eeuwse boerderij. Op dat erf heeft ooit een vergelijkbare schuur gestaan uit 1662. De schuur zal op precies deze locatie op het erf herbouwd gaan worden. Vóór het demonteren

werden monsters genomen van de oude houtconstructie voor dendrochronologisch onderzoek. Uit dat onderzoek bleek dat twee delen van de houtconstructie dateren uit 1565 en dat één houtmonster van 1780 is. Er zijn dus twee verschillende kapdata van het hout. Dat roept vragen op. Is de schuur uit 1565 later uitgebreid of deels vernieuwd? Is de schuur in 1780 gebouwd met behulp van oude gebinten die van elders kwamen? Kortom, het vergt nader onderzoek. Als de schuur op de nieuwe locatie weer is opgebouwd kan de constructie nog eens goed bestudeerd worden. Er kunnen dan ook aanvullende houtmonsters worden genomen. Het is nuttig om dat onderzoek te combineren met archief onderzoek, om meer te weten over de bebouwingsgeschiedenis van de locatie. De schuur stond niet zo ver verwijderd van de oude middeleeuwse hoeve Ruth in Vlierden. Mogelijk vormde de schuur daarvan een onderdeel.

De zorg voor ons materieel erfgoed in dit project leidt niet alleen tot behoud van de oude hout constructie, maar levert tevens gegevens op over de manier waarop in voorgaande eeuwen schuren en boerderijen werden gebouwd. Wordt vervolgd dus.

De sporenkap van de schuur in Vlierden vóór en tijdens de demontage. (foto's Pedro Schamp)

www.debrabantseboerderij.nl

U vindt ons ook op facebook:

www.facebook.com/stichtingdebrabantseboerderij

Restauratie van De Engel levert verrassingen op

De restauratie van De Engel in Lennisheuvel (Boxtel) is al een hele tijd aan de gang, maar nog niet afgerond. Steeds is er weer een ander deel aan de beurt. Het is een heel eind gevorderd, maar tegelijk nog in volle gang. De restauratie van het oude woon- en herberg gedeelte wordt nu aangepakt. Na het verwijderen van de vloeren wordt ook gekeken welke sporen er nog in de ondergrond aanwezig zijn. De resultaten van dat archeologisch onderzoek dragen duidelijk bij aan het bouwhistorisch onderzoek dat verbonden is aan de restauratie. Te zijner tijd, na afronding van de restauratie en het onderzoek zal er een publicatie over De Engel verschijnen. Daar wordt nu al aan gewerkt. Tot verrassing van de eigenaar en de onderzoekers kwamen in het woongedeelte van De Engel twee kelders tevoorschijn, die later gedempt waren en daarom nog onbekend. De bakstenen trap naar de kelder was ook nog aanwezig.

Wederopbouw in de Scheeken

Op initiatief van Natuurwerkgroep Liempde en Stichting Kèk Liemt werd op 10 december 2016 het boek De Liempdse Scheeken, Van Woeste Grond naar Natuurparel gepresenteerd. De Scheeken ligt midden in de leemboskern van Nationaal Landschap Het Groene Woud en grenst aan De Mortelen en het Dommeldal. In het boek wordt veel aandacht besteed aan de middeleeuwse geschiedenis, aan de ontginners van het eerste uur en aan de huidige natuur- en landschapskwaliteit. Het boek is geschreven door Ger van den Oetelaar, het telt 128 pagina's en is rijk geïllustreerd met foto's en tekeningen uit o.a. de collectie van Kèk Liemt en leden van Natuurwerkgroep Liempde. Het boek wordt uitgegeven door Pictures Publishers, kost €17,50 en is ook verkrijgbaar via www.picturespublishers.nl.

Tegelijk met de presentatie van het boek werd ook een brochure aangeboden, uitgegeven door SdBB, die digitaal beschikbaar komt op de website www.cultureelerfgoed.nl. De brochure met als titel: "Authentieke erven, karakteristieke tuinen. De kenmerken van wederopbouwboerderijen" gaat in op de architectuur in de Scheeken, maar vooral op de karakteristiek van boerenerven uit de periode van de wederopbouw. Met deze brochure sluit SdBB het ervenproject af.

Het bakhuis aan de Barrierweg in Liempde vóór de restauratie.

Bakhuis Liempde gerestaureerd

Tot maart 2016 stond aan de Barrierweg 23 in Liempde nog een oud, vervallen bakhuis. Na maanden hard werken, staat hier nu een compleet opgeknapt monument met functionerende bakoven. Het bakhuis is gerestaureerd door vrijwilligers van SdBB en SPiLL, in nauwe samenwerking met de eigenaren Peter en Marleen Vullings. Hiermee hebben zij een typerend element voor een Brabants dorp als Liempde weer hersteld en een tweede leven gegeven.

Op 6 november werd het bakhuis ingezegend door kapelaan Geoffrey de Jong. Daarna werd onder begeleiding van bakker en ovenbouwer Gijs van Aarle uit Sint-Oedenrode ook brood gebakken. Voor het publiek was er op die dag een informatiemarkt, landschapsexcursies en uitleg over de restauratie van het bakhuis en de reconstructie van de bakoven. Het is de bedoeling dat het bakhuis op geplande tijdstippen open gaat voor het publiek, bijvoorbeeld tijdens evenementen.

Snoeicursus hoogstamfruit

Wederom organiseert de SdBB een eendaagse snoeicursus voor hoogstamfruit. Appel, peer, kers, pruim, noot. Het theorie-deel omvat de beginselen van groei en snoei. En de wisselwerking op elkaar. Er wordt uitleg gegeven over vormsnoei, verjongings-snoei en achterstallig onderhoud. Verder is er aandacht voor gereedschap, laddergebruik en veiligheid. Bij het praktijkgedeelte van de dag gaan cursisten daadwerkelijk zelfstandig aan de slag. Uiteraard onder toezicht van de cursusleider. De cursusdag is zaterdag 4 februari 2017, van 9.15 uur tot 16.00 uur. De cursusprijs is €30 voor vrienden van SdBB. Bij onwerkbaar weer is de reservedatum 11 februari.

De cursus wordt gegeven in Liempde en naaste omgeving. Belangstellenden kunnen zich voor deze snoeidag tot 25 januari aanmelden per mail: c.sleutjes@hetnet.nl. Vermeld je adresgegevens en telefoonnummer zodat we U op de hoogte kunnen brengen van de plaats van bijeenkomen en adressen van de boomgaard(en) en de betalingswijze.

Vriendendag 1 april 2017

Een werkgroep bestaande uit Jeanne van Ostaijen, Jan Aalders, Otte en Ansjé Strouken is druk bezig met het voorbereiden van de dag waar onze Vrienden ieder jaar naar uitkijken.

We starten op 1 april 2017 in het Ontmoetingscentrum, Kerkplein 5 in Raamsdonk met koffie en iets lekkers. Daar zal ook de lunch gehouden worden. We bezoeken boerderijen in de regio Made, Hooge- en Lage Zwaluwe, Raamsdonk, Raamsdonksveer, Geertruidenberg en Waspik. Op onze website zal te zijner tijd een volledig programma verschijnen.

De kosten voor deelname zullen neerkomen op € 35,00 p.p. voor Vrienden en € 40,00 p.p. voor niet-vrienden. De genoemde prijzen zijn nog afhankelijk van het aantal deelnemers. Behalve deze bijdrage dienen de Vrienden ook de jaarlijkse vriendenbijdrage 2017 van minimaal € 22,00 te betalen voor 1 maart 2017. Het totaalbedrag graag overmaken op bankrekening NL 79 RABO 0152 0283 82 van Stichting de Brabantse Boerderij onder vermelding: 'Bijdrage en Vriendendag 2017'.

Vrienden kunnen zich tot 15 februari 2017 aanmelden, bij voorkeur door een mailbericht te sturen naar het secretariaat van SdBB: jwaalders@kpnmail.nl. Eventueel is telefonisch of per brief aanmelden ook mogelijk. Elke deelnemer ontvangt een bevestiging en zo nodig aanvullende gegevens. Voor aanmelden en vragen kunt u contact opnemen met Jan Aalders: jwaalders@kpnmail.nl of telefonisch (073-5474566 of 06-23103883).

Deze boerderij in Made wordt bezocht tijdens de vriendendag 2017 op 1 april.

Boerderijenpluim 2017

Stichting De Brabantse Boerderij reikt weer de Boerderijenpluim uit aan eigenaars die hun boerderij op een voorbeeldige manier hebben gerenoveerd, gerestaureerd of herbestemd. Ook in 2017 willen we dat weer doen. Iedereen kan boerderijen aanmelden voor de Boerderijenpluim. Ook derden kunnen, met medeweten van de eigenaar, een object kandidaat stellen. Het doet er niet toe wanneer de ingrepen hebben plaatsgevonden. Het mag dus ook gaan over een ingreep, die al enige jaren geleden is uitgevoerd. Alle aanmeldingen zullen door een deskundige jury worden beoordeeld.

Selectiecriteria voor de "De Boerderijpluim"

Welke boerderijen komen in aanmerking voor "De Boerderijpluim" van de Brabantse boerderij? Dat zijn:

- agrarische bedrijven en wederopbouwboerderijen, welke vóór het midden van de jaren 50 zijn gebouwd
- aanverwante bedrijven, zoals onder andere kwekerijen of maneges
- boerderijen, die aan de agrarische sector onttrokken zijn en een nieuwe functie hebben gekregen
- in de provincie Noord Brabant gelegen zijn
- in goede bouwkundige staat verkeren

Aangemelde boerderijen moeten aan bovenstaande criteria voldoen en zullen verder onder andere beoordeeld worden op: architectuur-, bouw-, en landbouwhistorie en op ensemble- en landschappelijke waarden.

Aanmelding en uitreiking

Aanmelden kan tot eind augustus 2017, waarna de jury de genomineerde boerderijen zal bezoeken. In oktober of november zal "De Pluim" uitgereikt worden. U kunt een boerderij aanmelden d.m.v. een mail aan Joop Steenbakkers, e-mailadres: jjm.steenbakkers@kpnmail.nl. Daarna krijgt u een vragenlijst / aanmeldformulier toegezonden. De ingevulde lijst met daar bij een globale omschrijving en enkele foto's willen we graag vóór 1 juli 2017 binnen hebben. Meer informatie vindt u ook op www.debrabantseboerderij.nl.

www.debrabantseboerderij.nl

U vindt ons ook op facebook:

www.facebook.com/stichtingdebrabantseboerderij

STICHTING DE BRABANTSE BOERDERIJ

VOOR BOERDERIJ,
ERF, LAND EN
ERFGOED

Het bestuur

Otte Strouken

Hooge en Lage Zwaluwe
voorzitter

Jan Kerkhof

Boerdonk
vice-voorzitter

Jan Aalders

Schijndel
secretaris

Pieter Jacobs

's-Hertogenbosch
penningmeester

Harrie Boot

Schajik

Elise Meier

De Bilt

Lisette Ooms

Breda

Jeanne van Ostaijen

Rucphen

Joop Steenbakkers

Schijndel

Secretariaat:

Monumentenhuys Brabant,
Markt 9,
4931 BR Geertruidenberg

Vriendenadministratie:

Berewoutstraat 69,
5211 DJ 's-Hertogenbosch
telefoon: 0651485271
pieter.jacobs@home.nl

Redactieadres:

Kromstraat 1,
5421 XZ Gemert
telefoon: 0612199647
jantimmerscultuurhistorie@gmail.com

Nieuwsbrief 115

December 2016

SdBB brabantse se boerderijen, bijge ebouwen, erf en cult tuurlandschap.

Het bakhuis aan de Barrierweg in Liempde na de restauratie.

Stichting de Brabantse Boerderij zoekt Vrienden. Vanaf € 22,- per jaar bent u Vriend van onze Stichting. U ontvangt daarvoor onze Nieuwsbrief met wetenswaardigheden over Brabantse boerderijen, bijgebouwen, erf en cultuurlandschap en aankondigingen van onze activiteiten. Ook krijgt u korting op onze publicaties en cursussen en u kunt deelnemen aan onze jaarlijkse Vriendendag. Maar vooral steunt u als Vriend het werk van SdBb.

U kunt zich aanmelden op onze website.

www.debrabantseboerderij.nl

U vindt ons ook op facebook:

www.facebook.com/stichtingdebrabantseboerderij